

Володимир Кузнєцов

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ
(Навчальний посібник)

Київ
ВД «Стилос»
ПЦ «Фоліант»
2003

ББК 67.1(0)+87.666.7
К 89

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту держави і права
(Протокол № 1 від 27 серпня 2002 р.)
Редактор Г.П.Педай

Кузнєцов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навчальний посібник. — К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003. — 382 с.

ISBN 966-8474-05-8

Посібник відображає еволюцію розуміння права з часів античності до кінця ХХ ст. В ньому також викладені деякі важливі для вдосконалення української правової системи напрямки англоамериканської філософії права (правовий позитивізм, натуралізм, реалізм, критицизм, фемінізм, економізм, постмодернізм).

Основний текст доповнено фрагментами з праць з філософії права, які мало відомі українському читачеві.

Книжка розрахована на студентів, викладачів, правознавців і практиків-юристів, вона буде корисною і для законодавців, державних службовців, усіх, хто цікавиться філософсько-правовими проблемами.

ББК 67.1(0)+87.666.7

© В.І.Кузнєцов, 2003

© ВД «Стилос», ПЦ «Фоліант»,
видання, 2003

ISBN 966-8474-05-8

Цей навчальний посібник написано на основі курсу лекцій з філософії права, прочитаного автором у Київському університеті права в 2000-2002 рр.

Філософія права відносно молода навчальна дисципліна в українських навчальних закладах, тому незначна кількість посібників, надрукованих в Україні, звичайно, не охоплює її широке проблемне поле. Особливо це стосується англомовної філософії права ХХ ст. Мета автора - ознайомити читача з її історією й сучасним станом, деякими основними поняттями та ідеями, головними дійовими особами та актуальними проблемами.

Автор ніскільки не претендує на аналіз усього розмаїття англомовної філософії права, та це, напевно, й неможливо в одній книжці. Його мета - лише загальна й схематична характеристика змісту її провідних ідей у контексті їх виникнення.

Увага автора до філософсько-правових ідей, тем і проблем англомовної філософії права продиктована передусім браком їхнього більш-менш розгорнутого аналізу в наявних вітчизняних підручниках і посібниках з філософії права. Автор зосередився насамперед на тих філософсько-правових концепціях, які спричиняли палкі суперечки правознавців, стимулюючи тим самим розвиток права.

Філософію права автор розглядає як своєрідний прикордонний простір між філософією і правом. Ця наукова дисципліна має принаймні чотири основних взаємозалежних завдання: розуміння, обґрунтування, оцінка й критика права. Зважаючи на це, автор трактує історію філософії права як багатоплановий процес виникнення, обґрунтування, критики, удосконалення й занепаду різних моделей розуміння права. Кожна з них, описуючи окремі правові відносини та явища, розширює притаманне їй бачення на все право й неодмінно декларує цілковите чи часткове заперечення інших моделей права. Автор виходить із того, що моделі права, які часто видаються несумісними й навіть протилежними, можна тлумачити як такі, що доповнюють одна одну в межах розуміння права як складної системи, котра охоплює різноманітні підсистеми. Проаналізовані з такого погляду й викладені в посібнику моделі різних аспектів і підсистем права можуть посісти своє місце в межах майбутнього єдиного загального розуміння права.

Основний текст посібника доповнюють фрагменти окремих праць із філософії права, де слово переважно належить провідним правознавцям і філософам права. Автор сподівається, що ці фрагменти стануть додатковим поштовхом для ознайомлення читача з цілісними правовими концепціями, де він зможе досягнути всю оригінальність і глибину філософсько-правових ідей і відчути справжню інтелектуальну насолоду. Саме в цих працях всебічно висвітлюються вічні проблеми справедливості, законності, добра, самореалізації особистості, моральності, відповідальності тощо.

Автор щиро вдячний організаціям, їхнім керівникам і колегам, завдяки підтримці яких підготовлено цей посібник: Програмі США академічних обмінів ім. В.Фулбрайта, директорів її Українського відділення професору *М.Богачевській-Хомяк (Martha Bohachevsky-Chomiak)*, співробітникам кафедри суспільних дисциплін Київського університету права, відділу логіки й методології науки Інституту філософії НАН України ім. Г.С.Сковороди, Школі права університету Мічигану США. Автор вдячний за рецензування проекту, внаслідок реалізації якого підготовлений цей посібник, професорам *В.Муравйову* (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), *Б.Біксу (Brian Bix, Quinnipiac College School of Law)*, *Н.Даксбері (Neil Duxbury, The University of Manchester)*, *Г.Локу (Graham Lock, Leiden and Oxford University)*, *Д.Латмерсону (Dennis*

Patterson, Rutgers University School of Law), *А. Саксу, Дж. Сніду (Arthur Sacks and Joseph Sneed, Colorado School of Mines), Н. Сіммондсу (Neil Simmonds, Corpus Christi College)*.

Особливо автор вдячний колегам, обговорення з якими проблем філософії права наштовхнуло його на плідні пошукові ідеї: доценту, кандидату юридичних наук *С. Бобровник*, заслуженому юристові України, кандидату юридичних наук *А. Дмитрієву*, професорові, доктору філософських наук *С. Кримському*, кандидату філософських наук *В. Лісовому*, професору *В. Глісону (William Gleason, Foreign Service Institute)*, професорам *Ф. Соуперу (Philip Soper)*, *Р. Лемперту (Richard Lempert)* і *Д. Рігану (Donald Regan)* зі Школи права університету Мічигану. Вихід у світ цього посібника був би неможливий без допомоги й порад редактора *Г. Педая* (Київський університет права).

Природно, що за всі вади посібника відповідає автор, а не названі персони й організації.

Зауваження й побажання прошу висилати на адресу: vlad-kuz@vms.kiev.ua.

Працюючи над підручником, автор користувався працями, які названі в списку літератури наприкінці книжки під рубрикою «Передмова».

